

Makarenko R. V. Notion of personal legal status as a member of civil society.

The article analyzes the legal status of the individual as a member of civil society, his rights, freedoms and responsibilities.

Keywords: *human, individual, civil society, law.*

УДК 061.27: [316.3+34.08] “1990/2000”

*Постол К. А.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

ОСНОВНІ ЕТАПИ ГЕНЕЗИСУ ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ ВЗАЄМОДІЇ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ (1990–2000 Р.Р.)

В статті аналізується генезис нормативних та організаційно-правових механізмів взаємодії інститутів громадянського суспільства та держави в Україні упродовж 1990–2000 р.р., виділяються його основні етапи.

Ключові слова: *громадянське суспільство, інститути громадянського суспільства, державно-громадське управління, правові механізми взаємодії.*

Незгаслий інтерес до ролі інститутів громадянського суспільства щодо побудови державної політики за принципом демократії – з врахуванням інтересів та гарантій прав людини, як визначення основного змісту соціальної держави, на погляд автора, пов'язаний з поступовим утвердженням в свідомості українських громадян, що допустимість наявності проявів антидемократичних відносин між владою та громадянами будуть, без сумніву, мати місце, доки в суспільстві не буде утверджена та прийнята активна громадська позиція – бажання знати та реалізувати свої права та свободи, всі засоби їх захисту, ототожнення себе як головного актора щодо вибору політичних та соціальних представників, які ці права захищають і примножують.

Однією із найголовніших форм прояву такого політично організованого соціуму є наявність та діяльність інститутів громадянського суспільства, які і є уособленням згуртованості громадян для реалізації і захисту своїх різноманітних прав та інтересів. І саме ступінь розвиненості взаємовідносин між громадськими об'єднаннями та державою є найвагомим показником рівня демократизму і політико-правової культури в країні. Так, за слушною тезою вітчизняних науковців, держава є сильною тією мірою, якою в рамках відведених їй громадянським суспільством функцій і повноважень ефективно здійснює політичне управління в інтересах громадян, створюючи для цього відповідну правову систему і легітимно забезпечуючи правопорядок у суспільстві. Тобто держава сильніша тоді, коли активніше громадянське суспільство, коли вона займає менший сегмент у суспільстві за обсягом праворегулюючої діяльності [1].

Дійсно, роль інститутів громадянського суспільства в формуванні сильної держави, яка відповідає викликам часу, все більше підтримується представниками найрізноманітніших галузей науки. Але процес формування та розвитку механізмів взаємодії цих двох суб'єктів знаходиться в прямій залежності від зацікавленості в

ньому саме владних державних інституцій, так як виключно вони серед інших суб'єктів політичної системи суспільства наділені можливостями як створювати правове поля для легітимного існування вільних громадських інституцій та підтримувати їх важливу роль в житті країни, так і навпаки – гальмувати цей процес, узурпувати вплив на всі політичні процеси, долю країни та інтереси її громадян.

Враховуючи наведений науковий висновок, вважаємо за доцільним проаналізувати генезис правових механізмів взаємодії інститутів громадянського суспільства та держави в Україні в період з початку років її незалежності та перших 10 років, спираючись на зміст нормативно-правових актів стосовно питань організаційно-правової взаємодії цих двох суб'єктів права та їх правового статусу. Зазначений процес можна умовно розділити на декілька послідовних етапів, які визначались змістом політичних, економічних та правових процесів, що мали місце в державі в цей період. Ілюстрація змін правових взаємовідносин між суб'єктами громадських об'єднань та державної влади в Україні, як в державі, яка вже самостійно визначає принципи і напрямки своєї політики, дозволяє “влотити” позицію влади щодо зацікавленості в співпраці з представниками соціуму на різних етапах розвитку держави та співставити декларативні проголошення спрямованості на демократичний розвиток країни з реальним станом речей щодо статусу найголовніших суб'єктів такого розвитку – незалежних громадських об'єднань.

Перший етап, звичайно, пов'язаний з процесом відродження української державності та стартом розбудови політичного, економічного та соціального життя в Україні як незалежної держави та розпочинається з прийняття 16 липня 1990 року державного акту Верховної ради УРСР – Декларації про державний суверенітет України [2]. Маючи на меті утвердити суверенітет і самоврядування народу України, всебічно забезпечити його права і свободи, визначаючи необхідність побудови правової держави і створення демократичного суспільства, цим правовим актом було проголошено державний суверенітет України – верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади Республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх відносинах.

Значущість Декларації в її історичній, правовій, політичній цінності важко переоцінити. Адже ще в період перебування України у складі СРСР було закладено основи майбутньої незалежності нашої держави, зроблено найвагоміший крок на шляху до неї. У преамбулі та десяти розділах Декларації викладені фундаментальні демократичні принципи щодо самовизначення українського народу, народовладдя, здійснення державної влади та зовнішньої політики, закладене підґрунття для побудови правової держави і громадянського суспільства. Принципово відрізною ознакою цього акта від попередніх документів, прийнятих Верховною Радою УРСР, стало проголошення переваги загальнолюдських цінностей над класовими, вперше було закріплено поняття “правова держава” та “демократичне суспільство”. Виключне юридичне значення Декларації також надала стаття, яка проголошувала верховенство законів Української РСР над союзними законами, пріоритет загальноновизнаних норм міжнародного права. Тож Декларація відіграла надзвичайно важливу роль у становленні в незалежній Україні конституційного ладу саме на демократично орієнтованих принципах, заклала правові цінності та категорії, що стали фундаментом для Конституції 1996 року, а також для всього українського законодавства.

В рамках першого етапу правові механізми взаємодії інститутів об'єднань громадян та держави тільки розпочинали зазнавати демократичних змін. Так, враховуючи важливість наявності незалежних громадських об'єднань, їх вагової ролі на шляху демократичних перетворень в Україні та розуміючи необхідність правової регламентації їх діяльності, до Конституції УРСР 1978 року [3], яка ще була Основним Законом для нашої країни, були внесені зміни, які стосуються діяльності об'єднань громадян: право політичних партій і громадських організацій брати участь у розробці і здійсненні політики республіки, в управлінні державними і громадськими справами на основі їх програм і статутів (стаття 7), право трудових колективів брати участь в обговоренні і вирішенні державних і громадських справ (стаття 8). В статті 9 було проголошено, що основним напрямком розвитку політичної системи суспільства є подальше розгортання демократії: дедалі ширша участі громадян в управлінні справами держави і суспільства, вдосконалення державного апарату, підвищення активності громадських організацій, зміцнення правової основи державного і суспільного життя, утвердження свободи слова, постійне врахування громадської думки. Після внесення змін до статті 49, щодо прав громадян об'єднуватись у політичні партії, інші громадські організації, брати участь у рухах, що сприяють задоволенню їх законних інтересів, та гарантування необхідних умов для виконання статутних завдань, цю статтю можна вважати правовим фундаментом для подальшого прийняття спеціального закону, який регламентував діяльність об'єднань громадян.

Таким чином, перший етап генезису правового механізму взаємодії інститутів громадянського суспільства та держави, звичайно, ще мав стримуючий "тягар" залежності від Радянського Союзу, але з прийняттям Декларації про Державний суверенітет, політика Української Республіки по відношенню до громадян та їх об'єднанням вже орієнтувалась на демократичні засади та давала правові основи для реалізації політичних прав та свобод. Умовно перший етап закінчується прийняттям Акту про державну незалежність 24 серпня 1991 року, після якого Україна змогла орієнтувати свою політику і законодавчу діяльність на розбудову політичного, економічного та соціального життя в країні як вже незалежна держава.

Прийняття Закону України "Про об'єднання громадян" 16 червня 1992 року [4] розпочало другий етап генезису взаємодії інститутів добровільних об'єднань громадян та держави, крім того це був перший законодавчий акт, який в своїх статтях регулює досліджувані правовідношення. Законом були визначені поняття "об'єднання громадян", "політична партія", "громадська організація", зазначені основні принципи та порядок діяльності, правовий статус добровільних громадських формувань. Виходячи з норм цього законодавчого акту, держава зобов'язувалась забезпечити додержання прав і законних інтересів об'єднань громадян, здійснювати легалізацію та контроль за їх діяльністю через державні органи. Для здійснення цілей і завдань, визначених у статутних документах, зареєстровані об'єднання громадян користувались наділеними Законом правами: представляти і захищати свої законні інтереси та інтереси своїх членів (учасників) у державних та громадських органах, брати участь у політичній діяльності, одержувати від органів державної влади і управління та органів місцевого самоврядування інформацію, необхідну для реалізації своїх цілей і завдань, вносити пропозиції до органів влади і управління, брати участь у здійсненні державної регуляторної політики, засновувати засоби масової інформації, а

також іншими правами, передбаченими законами України.

Тож зазначеним Законом вперше було регламентовано механізм взаємодії держави та добровільних об'єднань громадян, який характеризується доволі чітким унормуванням правового статусу суб'єктів в процесі здійснення правовідносин між ними та став відправною крапкою для подальшого розвитку їхньої нормативно та організаційно-правової взаємодії.

Значним внеском для демократичних перетворень в Україні в цей період, стало також прийняття 2 жовтня 1992 року Закону України “Про інформацію” [5]. Законом було визначено державну інформаційну політику, основними напрямками якої є забезпечення доступу кожного до інформації, забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації, створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства, забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень.

Так, статтями 5 та 7 встановлювалось, що держава гарантує всім суб'єктам інформаційних відносин рівні права і можливості доступу до інформації, право на інформацію охороняється законом. Зазначене право забезпечувалось, згідно зі статтею 6, створенням механізму його реалізації та можливостей для вільного доступу до баз даних та інформаційних ресурсів, обов'язком суб'єктів владних повноважень інформувати громадськість та засоби масової інформації про свою діяльність і прийняті рішення, здійсненням державного і громадського контролю за додержанням законодавства про інформацію, встановленням відповідальності за порушення законодавства про інформацію.

Здобутком для розвитку демократичних відносин стала стаття 21 зазначеного закону, в якій встановлювалось, що до інформації з обмеженим доступом не можуть бути віднесені відомості, які стосуються найважливіших сфер інтересів громадянського суспільства: про стан здоров'я населення, його життєвий рівень, надзвичайні ситуації, стан правопорядку, освіти, про факти порушення прав і свобод людини і громадянина, про незаконні дії органів та посадових осіб державної влади, органів місцевого самоврядування та інші.

Прийняття Закону України “Про інформацію” в рамках другого етапу було важливим кроком після довгих років жорсткої цензури радянського періоду. Він став офіційним проголошенням нових відносин між владою і громадянами – на умовах відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень, розкривав правові можливості контролю за їх діями з боку громадськості. І хоча умови та механізм реалізації встановлених прав на інформацію потребували деталізації для їх ефективного використання, зазначений Закон став юридичним підтвердження демократично спрямованої політики в надзвичайно важливій для 21 століття інформаційній сфері.

Наступний етап механізму взаємодії інститутів громадянського суспільства та держави охоплює 1995–1996 рр. Цей етап пов'язується з періодом розбудови та прийняття нової Конституції в Україні й розпочинається датою укладання між Верховною Радою України та Президентом України Конституційного Договору про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України від 8

червня 1995 року [6].

Цей правовий акт містив тільки основні питання політичного, економічного та соціального життя української держави, але саме в ньому було вперше проголошені найважливіші принципи: Україна є демократичною, соціальною, правовою державою, виражає волю народу і захищає інтереси своїх громадян; в Україні діє принцип верховенства Права; вся повнота влади в Україні належить народові; всі органи державної влади і органи місцевого самоврядування в Україні здійснюють свої повноваження виходячи з пріоритетності прав і свобод людини, забезпечення цих прав і свобод, охорона життя, честі і гідності людини є обов'язком держави.

Проголошення України демократичною, правовою, соціальною державою та унормування пріоритетності прав і свобод людини над державними інтересами мало непорівнянне значення, так як держава офіційно змінила своє відношення до статусу окремої людини – вона вже не була лише засобом для реалізації державних інтересів, як це було в радянські часи, її права стали пріоритетними та непорушними для держави та її органів. Процес взаємодії окремого громадянина, а також добровільних об'єднань громадян з державою набував більш вагомого значення, правовий плацдарм для відстоювання своїх інтересів після проголошення принципу верховенства Права значно розширився.

Але реальний правовий статус політичним, економічним, соціальним правам громадян та їх об'єднанням надала Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року [7]. В Основному Законі України були викладені доволі прогресивні для молодій пострадянській держави принципи побудови державної влади, викладений перелік конституційних прав та свобод, які є непорушними та захищені від будь-яких посягань. Особливої уваги потребує стаття 3, якою проголошена соціальна спрямованість держави, визначено що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Саме ця норма Закону найвищої юридичної сили встановила основний напрямок діяльності та взаємовідносин держави та інститутів громадянського суспільства. Проголошення ж в статті того, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави та обов'язку держави відповідати перед людиною за свою діяльність, є конституційним підґрунтям для здійснення контролю представників громадськості щодо діяльності інститутів державної влади.

Статті розділу другого “Права, свободи і обов'язки людини і громадянина” Основного Закону України стали конституційною гарантією для існування і розвитку більшості інститутів громадянського суспільства, таких як громадські організації, професійні спілки, релігійні організації, недержавні засоби масової інформації. (статті 34, 35, 36). Статті 38, 40, 55 Конституції України також закріплюють політичні права і свободи, які визначають правові механізми впливу громадян та їх об'єднань на державну політику та діяльність органів публічної влади в процесі відстоювання індивідуальних та колективних прав індивідів.

Не можна не відмітити, соціальний пріоритет Конституції України, так як викладені засади побудови та здійснення державної влади, роботи державних органів та органів місцевого самоврядування направлені на єдину мету – забезпечення та захист проголошених конституційних прав і свобод людини, громадянина та їх об'єднанням. Надання цим правам правового статусу “невідчужуваних та непорушних”

підтверджує, що вони гарантуються державою і не можуть бути скасовані, поняття ж “невичерпаності” прав і свобод, встановлене Конституцією, забезпечує заінтересованій особі можливість використання інших прав, визначених конституційними законами та міжнародними правовими актами.

Що ж стосується конституційного регулювання саме правових механізмів взаємодії держави та громадських об’єднань, “вважаємо, що вона впливає на цей процес через закріплення найважливіших політико-правових конституційних принципів, згідно з якими мають діяти не тільки держави, а й інститути громадянського суспільства (права людини, політична та ідеологічна багатоманітність, законність тощо)...та через закріплення основ компетенції органів державної влади і органів місцевого самоврядування, в тому числі в аспекті взаємовідносин з структурами громадянського суспільства” [8].

Для реалізації статті 40 Конституції України, був прийнятий Закон України “Про звернення громадян” від 2 жовтня 1996 року [9], який регулює питання практичного застосування громадянами України наданого їм конституційного права. Метою даного нормативно-правового акту є забезпечення можливості участі громадян України в управлінні державними справами, а також впливу на поліпшення роботи органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, для відстоювання своїх прав і законних інтересів та відновлення їх у разі порушення. Звернення, згідно з Законом, можуть носити як індивідуальний характер, так і висловлювати поради, зауваження чи вимоги груп осіб. Тож встановлена можливість колективного звернення для вислову своїх поглядів на державну чи суспільну політику, а також для відстоювання своїх прав та інтересів, робить норми цього закону юридичним поштовхом для діяльності інститутів громадянського суспільства, а обов’язок реагування на звернення зі сторони органу чи посадової особи і можливість застосування санкцій в разі його ігнорування або порушення цього конституційного права, робить цей закон ще й важливим захисником прояву громадської активності.

Таким чином, “конституційний” етап досліджуваного генезису надав відчутне піднесення ролі суб’єктам об’єднань громадян через визначення їх прав та шляхів їх захисту. Навіть саме нормативне закріплення прав та свобод громадських об’єднань в статтях Конституції, а значить можливість їх захисту на конституційному та міжнародному рівні, змінювало не лише їх правовий статус, а й правосвідомість громадян щодо їх особистої ролі в побудові державної політики.

Але для реалізації встановлених Конституцією прав, було необхідно направити зусилля для формування значного правового поля, яке б визначило правовий статус вже сформованих незалежних органів діяльності громадян. Тож, наступний, четвертий етап генезису механізмів взаємодії інститутів громадянського суспільства і держави пов’язаний з появою законів, які регулюють відносини між державою та окремими представниками громадських об’єднань та охоплює 1997–2000 рр.

Так, Закон України “Про благодійництво та благодійні організації” від 16 жовтня 1997 року [10] визначив загальні засади благодійництва та зазначеними нормами створив умови для діяльності благодійних організацій відповідно до законодавства України. Далі, 16 вересня 1997 року був прийнятий Закон України “Про професійних працівників та творчі спілки” [11], який встановив правові, економічні та організаційні

засади діяльності творчих спілок у галузі культури та мистецтва, їх правовий статус та взаємовідносини з державою.

Закон України від 9 вересня 1998 року “Про молодіжні та дитячі громадські організації” [12] визначив особливості організаційних і правових засад утворення та діяльності молодіжних і дитячих громадських організацій та державні гарантії забезпечення їх діяльності. В статтях Закону було визначено правовий статус молодіжних і дитячих громадських організацій, їх права та обов’язки як суб’єкта правовідносин, розкрито правовий механізм взаємодії органів виконавчої влади і місцевого самоврядування з молодіжними та дитячими громадськими організаціями: залучення до розроблення і обговорення проектів рішень з питань державної політики щодо дітей та молоді, унормовано форми державної підтримки молодіжних та дитячих громадських організацій та інші (стаття 8, 9, 10).

Звичайно, це був важливий нормативно-правовий акт для регулювання діяльності доволі численних громадських організацій, як молодіжні та дитячі. Але не можна не відмітити, що в Законі просліджується однобока регламентація відносин з боку держави. Являючись важливим суб’єктом для побудови активної розвиненої молоді, жодна норма Закону не надала цим громадським організаціям достатніх правових можливостей впливу на політику державної та місцевої влади щодо молоді та дітей. В цьому питанні їм була відведена лише консультативна роль і зовсім не надана можливість ані ініціювання змін та нововведень в цю сферу, ані контролю за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування, відповідальних за реалізацію політики стосовно молоді та дітей. Тому механізм необхідної, більш широкої організаційно-правової взаємодії молодіжних та дитячих громадських об’єднань з державою цим законом не розкривався.

Вагомим нормативно-правовим актом, який регулює механізми взаємодії держави з окремими суб’єктами інститутів громадянського суспільства, став Закон України “Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності” від 15 вересня 1999 року [13]. В цьому законодавчому акті, перш за все, був регламентований правовий статус профспілок як самостійних та незалежних суб’єктів правовідносин – в статті 12 Закону було підкреслено незалежність їх діяльності від органів державної влади та органів місцевого самоврядування, роботодавців, інших громадських організацій та політичних партій.

Щодо ролі держави, то стаття 13 встановляє, що держава забезпечує реалізацію права громадян на об’єднання у професійні спілки та додержання прав профспілок; визнає профспілки повноважним представником працівників, захисником їх прав та інтересів, співпрацює з профспілками в їх реалізації, сприяє навчанню профспілкових кадрів.

Закон містить доволі вагомий перелік прав профспілок та їх об’єднань в процесі захисту трудових, соціально-економічних та інших прав й інтересів їх членів та окремих працівників, а також визначає деякі організаційно-правові механізми взаємодії профспілок і держави, в особі уповноважених нею органів: право профспілок вносити пропозиції відповідним органам законодавчої влади про прийняття або внесення змін до законів та інших нормативно-правових актів, які стосуються соціально-трудової сфери, можливості участі профспілок та їх об’єднань у розробленні та здійсненні державної політики у галузі трудових відносин, оплати та охорони праці,

щодо зайнятості населення, соціального захисту, визначення головних критеріїв життєвого рівня, прожиткового мінімуму, розмірів заробітної плати, пенсій та соціальних виплат. Також профспілкам надається право на здійснення громадського контролю за додержанням законодавства про працю та її охорону; право брати участь у розслідуванні причин нещасних випадків і профзахворювань на виробництві та давати свої висновки про них. Для здійснення цих функцій, згідно з нормами Закону, профспілки та їх об'єднання можуть створювати служби правової допомоги та відповідні інспекції й комісії; уповноваженні представники профспілок мають право вносити роботодавцям, органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування обов'язкові для розгляду подання про усунення порушень законодавства про працю.

Аналізуючи положення цього Закону виходячи з проблематики даного наукового дослідження, доходимо до висновків, що профспілкам та їх об'єднанням були надані вагомі правові можливості продуктивної, ефективної праці для відстоювання конституційних прав та інтересів громадян та засоби протистояння зловживанням зі сторони державних та інших органів й організацій. Але Закон в редакції 1999 року не надає чіткої регламентації можливостей контролю за діяльністю органів виконавчої влади та місцевого самоврядування в сфері труда та соціально-економічного захисту населення. "Існування такого громадського контролю було б можливе через законодавче закріплене право профспілок створювати спеціально уповноважені для цього комісії (ради). Крім того, дії профспілок в межах політико-правової суб'єктності мають оптимізувати їх політичний статус щодо встановлення правових засад, які дають можливість діяти автономно, без визначального зовнішнього впливу інших політичних суб'єктів. Обмежений правовий статус профспілок також проявляється в тому, що Законом не передбачено права законодавчої ініціативи та ресурсів забезпечення необхідного змісту потрібних правових актів [14]. Тож хоча розглянутий Закон встановив найобширніший правовий статус серед інститутів громадянського суспільства та розкрив широке коло питань взаємодії профспілок з державними та місцевими органами влади, він залишає прогалини в організаційно-правовому механізмі взаємодії цих суб'єктів.

Таким чином, четвертий етап генезису механізмів взаємодії інститутів об'єднань громадян та держави характеризується визначенням більш детального правового статусу окремих суб'єктів громадських об'єднань, шляхом видання спеціальних законів. Але правова оцінка цих нормативно-правових актів не може бути однозначною. Саме поява таких спеціальних законів вже було позитивним моментом. Розкриття понять та принципів діяльності цих суб'єктів, законодавче закріплення їх правового статусу, теж стало кроком вперед на шляху демократизації українського суспільства. Але всі зазначені правові акти в цілому відводять представникам об'єднань громадян в питаннях державної політики, які стосуються їх діяльності, лише консультативну роль. Чіткого механізму контролю за діяльністю державних органів та можливості захисту їх прав без залучення правоохоронних органів, а через надані їм спеціальні повноваження громадського контролю і захисту, нормативно-правові акти в своїх нормах не містять.

Загальні ж висновки по розглянутим етапам механізмів взаємодії держави і інститутів громадянського суспільства вказують на те, що по-перше, сама правова

категорія “інститути громадянського суспільства” залишалась не нормативною, не дивлячись на те, що категорії “правова держава” і “громадянське суспільство” вже використовувались в чинних нормативно-правових актах; по-друге, регламентація відносин держави і громадських об’єднань відбувалась перш за все, через конституційні принципи і надані громадянам конституційні права, а також через Закон України “Про об’єднання громадян”, який декларував загальні права та обов’язки між державою та громадськими об’єднаннями, та через спеціальні нормативно-правові акти, які регулюють відносини між державою і окремими суб’єктами громадських об’єднань, але в цілому в даних нормативно-правових актах права суб’єктів громадських об’єднань щодо участі в управлінні державними справами та можливості контролю за діяльністю суб’єктів владних повноважень не були широко та чітко регламентовані; й по-третє, що основою формою участі громадян України в управлінні державними справами в розглянутий період залишались все ж таки вибори та референдум. При цьому не можна не констатувати того, що ні вибори, ні референдум не могли підмінити собою участь громадян в управлінні державними справами та захисті своїх законних прав та інтересів через діяльність інститутів громадянського суспільства.

Використані джерела:

1. *Кресіна І. О.* Держава і громадянське суспільство України: проблема взаємодії : монографія. – К. : Логос, 2000. – 316 с.
2. Декларації про державний суверенітет України: Декларація від 16.07.1990 // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 31.
3. Конституції УРСР 1978 року: Закон від 20.04.1978 № 888-9.
4. Про об’єднання громадян: Закон України від 16 червня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 34.
5. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48.
6. Конституційний Договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України; Конституційний договір від 08.06.1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 18.
7. Конституція України: Конституція, Закон від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
8. *Тодика Ю. М.* Роль Конституції України в становленні громадянського суспільства // Вісник Академії правових наук України. – 1999. – № 2. – С. 3-12.
9. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47.
10. Про благодійництво та благодійні організації: Закон України від 16.09.1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 46.
11. Про професійних працівників та творчі спілки: Закон України від 07.10.1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 52.
12. Про молодіжні та дитячі громадські організації: Закон від 01.12.1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 1.
13. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15.09.1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 45.
14. *Тулиця О.* Правові засади політичного статусу профспілок в сучасній Україні // Право України. – 2008. – № 7. – С. 35-39.

Постол К. А. Основные этапы генезиса правовых механизмов взаимодействия институтов гражданского общества и государства в Украине (1990–2000 г.г.)

В статье анализируется генезис нормативных и организационно-правовых механизмов взаимодействия институтов гражданского общества и государства в Украине на протяжении 1990–2000 г.г., выделяются его основные этапы.

Ключевые слова: гражданское общество, институты гражданского общества, государственно-гражданское управление, правовые механизмы взаимодействия.

K. Postol. The main stages of the legal mechanisms's genesis concerning interaction institutions of civil society and the state in Ukraine (1990–2000).

In the article the genesis of the normative institutional and legal mechanisms concerning interaction institutes of civil society and the state during 1990–2000 is analyzed. The author highlights the main stages of this process.

Keywords: civil society, institutes of civil society, state and civil administration, legal mechanisms of interaction.

УДК 321.011.5.:(070.15+621.397.13)

Погоріла Л. П.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ НЕДЕРЖАВНИХ ЗМІ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНІ ЗАСАДИ ДЕМОКРАТИЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

У статті досліджується принципи недержавних ЗМІ, які визначають основи їх функціонування та роль у процесі демократизації, утвердженні гласності, забезпеченні прозорості інформаційного процесу в державі та розвитку громадянського суспільства в цілому.

Ключові слова: принципи недержавних ЗМІ, свобода слова, громадянське суспільство, демократизм, плюралізм, соціальна відповідальність.

Недержавні ЗМІ, будучи багатопрофільним засобом і способом масової комунікації, можуть виступати як організатори, пропагандисти, просвітителі, забезпечувати публічне самовираження кожного громадянина. Неоцінною є їх роль як посередника в діалозі між різними соціально-політичними силами, між владою і суспільством, як гаранта надання об'єктам інформаційного впливу можливості бути суб'єктами внутрішньо- та зовнішньодержавного комунікативного процесу. Проте, на сьогодні питання функціонування недержавних ЗМІ як інституту громадянського суспільства залишається недостатньо дослідженим на теоретико-правовому рівні.

Одним із основних критеріїв, який характеризує недержавні ЗМІ не лише як окремий вид засобів комунікації, а й як незалежний елемент громадянського суспільства є дослідження принципів їх діяльності.

Декларуючи демократичні цінності, світова спільнота закріплює принципи ЗМІ у ряді міжнародних нормативно-правових актів.

Так, Декларацією про засоби масової інформації та права людини, прийнятою Резолюцією № 428 Консультативної асамблеї Ради Європи від 23.01.1970 р.